

Dyspraxia

Diagnóza dyspraxie je známa dávnejšie, napriek tomu sa s ňou nestretávame v praxi tak často. Pojem dyspraxia, na ktorý doteraz existujú rôzne definície, si hľadá svoju užitočnosť medzi odborníkmi i verejnosťou. Mohlo by sa zdať, že táto porucha nemá taký vplyv na školskú úspešnosť ako spomínaná dyslexia, a že teda zaoberať sa ňou nie je také podstatné. Nie je to však pravda - dieťa s dyspraxiou na tom môže byť emocionálne horšie - jedným z príznakov je totiž aj zhoršené vnímanie sociálnych vzťahov, čo prináša neadekvátne správanie sa dieťaťa k ostatným, a následne vedie k odmietaniu dieťaťa vrstovníkmi. Pohybovo neobratné dieťa aj bez tohto symptómu však ťažšie zapadne do skupiny detí, pretože v predškolskom veku sú pohybové hry hlavnou náplňou činnosti skupiny. Túto skúsenosť si nesie so sebou ďalej a ako hovorí autorka monografie o dyspraxii A.Kirbyová : "Dieťa s koordinačnými problémami možno zažilo v škole výsmech a šikanu, čo ovplyvní jeho názory na ľudí naokolo".

Dyspraxia nie je doteraz jasne vymedzený pojem, najnovšie sa pokladá za jednu zo špecifických vývinových porúch učenia. Pre dyspraxiu - alebo podobnú diagnostickú kategóriu - sa zaužíval aj názov neverbálne poruchy učenia, niektorí autori používajú termín motorická dysgnózia.

Definícia a opis podľa I. Baja:

"Dyspraxia je vývinová porucha motoriky, schopnosti vykonávať bežné pohybové činnosti, manuálne úkony, telesné cvičenia a šport. Ide o vývinovú poruchu vytvárania, pamätania si a reprodukovania pohybových stereotypov, viazaných na rozličné predstavové štruktúry. Ide o nedostatky v učení sa pohybovým zručnostiam, teda o podmienené reflexnú činnosť. Deti s dyspraxiou sa prejavujú retardovaným až obmedzeným vývinom hrubej a jemnej motoriky, koordinácie, sú to deti neobratné, nemotorné. Majú ťažkosti pri manipulácii s hračkami, pri hrách, v sebaobslužnej činnosti, pri domácich prácach spojených s manuálnymi manipuláciami. V škole zlyhávajú v telesnej výchove, v pracovnom vyučovaní, alebo sa učia pohybové postupy a celky veľmi ťažko. Prirodzene majú ťažkosti aj v písaní, kreslení a v ostatných predmetoch pri témach, ktoré vyžadujú manipulačné schopnosti".

Podľa A. Kirbyovej je dyspraxiou postihnuté každé dvanásť dieťa, chlapci ňou trpia trikrát častejšie ako dievčatá. Spoľahlivo sa dá dyspraxia určiť až po siedmom roku veku dieťaťa, kedy ju dokážeme odlíšiť od vývinovej poruchy koordinácie. Etiológia dyspraxie je zatiaľ nejasná – uvádza sa súčinnosť genetických faktorov a faktorov prostredia.

Charakteristika dieťaťa s dyspraxiou:

- Poruchy hrubej motoriky :dieťa má problémy pri státí na jednej nohe ; má problémy pri kopaní do lopty; chôdza po schodoch - hlavne nadol, dieťa nestrieda nohy
- poruchy jemnej motoriky : oneskorený kliešťový úchop; nevie držať ceruzku; písanie a kreslenie neúhladné - nevie dodržať riadky; ísť po čiare, problémy so strihaním
- bilaterálna integrácia : problémy s integráciou oboch polovic tela – problémy, keď jedna polovica robí niečo iné ako druhá
- lateralita : nevyhranená lateralita je u týchto detí častejšia
- poruchy zrakového rozlišovania : je porušená schopnosť rozlíšiť rôzne tvary predmetov; problémy pri určovaní hĺbky
- poruchy sluchového rozlišovania : dieťa nie je schopné odfiltrovať nepodstatné zvuky; môže mať pocit, že ho zvuky bombardujú
- porucha kinestézie (vedomia vlastného tela) : dieťa si neuvedomuje, že je trojrozmerné, nevie, kde presne v priestore sa jeho telo nachádza
- porucha propiocepcie : dieťa nevie presne, kde a v akom stave sa nachádzajú jeho časti tela , či sú ohnuté, natiahnuté apod.
- poruchy v chápaní času a vzdialenosti : vyskytuje sa najmä u tých, ktoré neliezli po štyroch, a nemajú teda priestor "ohmataný"
- nechť k určitým jedlám, česaniu vlasov, strihaniu nechťov : dieťa sa možno nerado dotýka určitých materiálov. Česanie vlasov alebo strihanie nechťov ho môže bolieť, nerado si

možno umýva zuby. Namiesto ľahkej deky sa možno rado prikrýva ťažkou perinou - kvôli tlaku na telo

- poruchy spánku : dieťa môže byť v posteli nepokojné a zle spať
- poruchy sociálnych zručností : dieťa sa nevie samo naučiť pravidlá spoločenských stykov - je preto odmietané rovnako starými deťmi a hrá sa skôr s mladšími alebo staršími deťmi; problematicky chápe gestá, afektívny prízvuk hlasu, mimiku; má málo priateľov, vyvoláva negatívne reakcie
- vývin reči je dobrý, slovná zásoba nedotknutá, používanie reči rigidné, pedantické, necitlivé, sociálne neprimerané a neúčinné ; v skúškach čítania s porozumením dosahuje slabších výsledkov, aj keď nebýva narušená rýchlosť čítania
- dieťa nerozumie slovným hračkám, uniká mu vtip, nemá zmysel pre humor, nechápe metafory
- dieťa má vážne problémy s orientáciou v priestore - blúdi v mieste bydliska, v budove školy, má problémy v geometrii, telesnej výchove a v kreslení
- dieťa nemá zmysel pre rytmus

Zaujímavé je delenie M. Selikowitza, ktorý nepoužíva pojmy s predponou dys-, ale konkrétne popisuje problém; teda nie dyslexia, ale špecifické poruchy čítania. V jeho poňatí sa syndróm dyspraxie rozkladá na niekoľko pojmov : samotnú dyspraxiu, ktorú opisuje ako : "zhoršenie kontroly mozgu zámerných pohybov. Dieťa s dyspraxiou môže robiť individuálne pohyby, ale má problémy s koordinovaním týchto pohybov, aby uskutočnilo nejakú úlohu. *Dieťa s dyspraxiou môže mať tiež rečové poruchy (verbálna dyspraxia) a príležitostne majú tendenciu slintat' kvôli nedostatočnej kontrole prehĺtania*". Ako ďalšie tri typy nemotornosti udáva agnóziu (problémy s lokalizovaním tela), poruchy orientácie (vizuálno - priestorová vada), a nízky svalový tonus. Ako samostatnú diagnózu udáva vadu sociálneho poznávania - deti sú opisované ako "sociálne hluché" . Ďalšou samostatnou oblasťou problémov, ktorá zasahuje do iných oblastí, je porucha sekvenčnej organizácie - deti majú problém dať veci do správneho poradia. Konkrétne prejavy sú napríklad problémy v udržaní správneho smeru, počítanie, určovanie času, používanie kalendára alebo znalosť rozvrhu hodín, zamieňanie poradia písmen v slovách.

Takisto ako pri ostatných ŠPU, aj pre deti s dyspraxiou je typické to, že únava má na ich výkon väčší vplyv ako na výkon ostatných detí - niekedy nejaký úkon zvládnu, a o pár dní sa im ho zvládnuť vôbec nepodarí.

Najťažší vek je pre dieťa asi od 7 do 15 rokov - nemá možnosť zvoliť si to, čo bude robiť, ani ako to bude robiť, kedy to bude robiť. Typické pre takéto deti je to, že neúspechy si vybijajú záchvatmi zlosti, hlavne na rodinných príslušníkoch alebo veciach.

Tak ako sa možno tieto deti nikdy nenaučili bicyklovať, môžu mať problémy pri získaní vodičského preukazu - je pre nich problém odhadovať vzdialenosti od iných áut a predmetov; integrácia pri súčasnom ovládaní riadiacej páky, zrkadla a pedálov; rýchle určovanie pravej a ľavej strany.

Následok školských neúspechov a odmietania v kolektíve môže byť až depresia. Takéto deti sú tiež často terčom šikany - pre svoju nemotornosť a sociálne neadekvátne správanie.

Na určenie diagnózy dyspraxie je potrebná spolupráca tímu odborníkov a rodičov dieťaťa. Tím odborníkov tvorí triedny učiteľ, špeciálny pedagóg (najlepšie s pohybovým zameraním), pediater, neurológ a psychológ.

Na záver povzbudzujúce slová A Kirbyovej: „Jedným z najdôležitejších kľúčov k úspechu pre dieťa s koordinačnými ťažkosťami je zachovanie viery vo vlastnú hodnotu. Musí si veriť. Pokiaľ sa toto podarí, potom je aj do budúcnosti veľká šanca, že dieťa bude študijne aj spoločensky úspešné".

Dyskalkúlia :

Ide o poruchu matematických schopností, ktorá postihuje manipuláciu s číslami, číselné operácie, matematické predstavy a geometriu. Týka sa skôr základných operácií ako vyššej matematiky. Podkladom sú ťažkosti v oblasti sluchovej a zrakovej percepcie, pravoľavej a priestorovej orientácie; ako i porucha koncentrácie pozornosti a pamäti. Súvisí aj s lateralizáciou a spoluprácou mozgových hemisfér; môže sa spolupodieľať aj porucha motoriky a senzomotorickej koordinácie. Keďže sa pri riešení matematických úloh vyskytuje viacero faktorov (verbálny, priestorový, matematická logika, numerický) rozoznávame viacero druhov dyskalkúlie. Typické je neprospievanie v niektorej alebo viacerých oblastiach matematiky napriek dostatočnému intelektovému potenciálu a snahe. Tieto deti majú problém pri osvojovaní si matematických pojmov, chápania a uskutočňovania matematických operácií. Spoliehajú sa na pamäť – nedokážu si výsledok odvodiť, neúmerne dlho sa učia násobilku alebo rátajú stále na prstoch. Často nezvládnu prechod cez desiatku. Niektoré deti nedospejú k pojmu číslo – nie sú schopné napr. porovnávať množstvá. Iné majú problém so slovným vyjadrením číslíc a operačných symbolov. Ďalšie majú problém s písaním čísel a ich ďalším spracovaním. Častá je neschopnosť uskutočňovať operácie ako sčítanie, delenie; typické je napr. zamieňanie čitateľa a menovateľa v zlomkoch. Často sa stretávame s neschopnosťou udržať si v pamäti čiastkový výsledok. Aj keď sa už dieťa naučí početné operácie, zlyháva pri riešení slovných úloh – nevie ho previesť do matematických operácií, napr. či má použiť násobenie alebo delenie. Vyskytuje sa spolu s dysgrafiou a dysortografiou.

Náprava patrí do rúk odborníkom, ktorí určujú vhodný reedukačný postup. Je potrebné informovať učiteľov o tomto probléme, aby dieťa nezablokovali požiadavkami, ktoré pri najlepšej vôli nie je schopné zvládnuť. Použitím špecifických intenzívnych postupov sa dajú v náprave dyskalkúlie dosiahnuť dobré výsledky. Pozitívna správa tiež je, že aj keď sa človek nedokáže urobiť základné početné operácie, môže byť z neho geniálny matematik, ako dokazujú príklady niektorých mimoriadne nadaných detí.

Rady rodičom detí so ŠPUS :

- *Nepodliehajte panike!* Obdobie školskej dochádzky je asi najnáročnejším obdobím jeho života, hlavné je ho prežiť s čo najmenšou ujmom na psychike..
- Ak chcete dať svojmu dieťaťu pozitívny príklad, najprv sa sami musíte vysporiadať so svojimi nedokonalosťami – každý má nejakú oblasť, v ktorej nie je dokonalý. Tiež si ujasniť, čo a prečo od svojho potomka očakávate – je to primerané jeho schopnostiam?
- Pomôžte nájsť svojmu dieťaťu oblasť, v ktorej sa mu darí – napr. šport, nejaké tvorivé hobby, práca so zvieratami. Pomocou úspechov v tejto oblasti si dieťa môže vytvoriť pocit vlastnej hodnoty
- Riad'te sa radami odborníkov, ale počúvajte svoj úsudok – vy ste s dieťaťom každý deň
- Konkrétne odporúčania na reedukáciu jednotlivých druhov ŠPUS sú v dostupnej literatúre, na internete. Nebojte sa zmeniť odborníka, ktorý sa stará o vaše dieťa – musí sa vám s ním dobre komunikovať a musíte mať pocit, že mu záleží na výsledku vašej spolupráce. Niekedy veľmi pomáha spojiť sa s rodičmi detí s rovnakým problémom.
- Pedagogovia v škole by mali byť informovaní o tejto problematike a najnovšej legislatíve – realita je iná – v konečnom dôsledku ste vy zodpovední za výchovu vášho dieťaťa
- Pomôžte svojmu dieťaťu nájsť jeho silné stránky v učení – a ako pomocou nich kompenzovať tie slabšie
- Rešpektujte jeho tempo, interval únavy, preferovaný zmysel, ktorým vníma – môže byť veľmi odlišný od vášho spôsobu učenia a bude to od vás vyžadovať značnú námahu
- Oceňujte, oceňujte, oceňujte! Nielen za výsledok, ale aj za snahu – ako vy sami zvládnete veci, v ktorých sa vám napriek snahe nedarí?
- Doprajte sebe aj dieťaťu primerané odmeny – je to naozaj náročné nielen preňho, ale aj pre vás. Oceňte aj seba,...

